

ПРОДУЖЕНО КРИВИЧНО ДЈЕЛО И НЕКИ ИНСТИТУТИ КРИВИЧНОГ ПРАВА

Стручни чланак

doi: 10.7251/SPM1548261B

Апстракт: Аутор се бави односом између продуженог кривичног дјела и неких института кривичног материјалног и процесног права. Одабир ових института и њихово довођење у везу са институтом продуженог кривичног дјела извршен на основу анализе међусобне везе између примјене института продуженог кривичног дјела и ових других института. Тако аутор обрађује однос између продуженог кривичног дјела и временског важења кривичног закона, затим примјеном начела *ne bis in idem* у случају продуженог кривичног дјела, као и односа између продуженог кривичног дјела и института застарјелости и амнестије. Аутор истиче да управо однос продуженог кривичног дјела према овим институтима одражава сву комплексност његове примјене у пракси, као и да ново законско рјешење овог института у Републици Српској настоји да превазиђе ове проблеме, али и поједине дилеме његове примјене нису у потпуности ријешене.

Кључне ријечи: продужено кривично дјело, временско важење закона, *ne bis in idem*, застарјелост, амнестија.

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Проблеми у вези са дефинисањем и примјеном института продуженог кривичног дјела су бројни, како са позиције теорије тако и са позиције праксе. Ако се продужено кривично дјело по-

* Аутор је магистар кривичноправних наука, главни специјални тужилац Специјалног тужилаштва Републике Српске.

сматра као једно дјело, поставља се питање могућности одређивања његовог појма у оквиру општег појма кривичног дјела, имајући у виду да је у нашем кривичном праву појам кривичног дјела одређен и по објективним и по субјективним елементима. Дакле, питање је да ли се појам продуженог кривичног дјела може одредити само на основу његових објективних елемената, а елемент виности разматрати само код разматрања појединих кривичних дјела из састава продуженог, или код одређивања истог треба унијети и субјективни однос извршиоца према кривичном дјелу у цјелини. Дале, поставља се питање када се оно сматра свршеним, с обзиром на то да и свако појединачно кривично дјело из његовог састава има своју посебну радњу извршења и своје вријеме извршења. Са позиције праксе посебно значајно питање јесте питање застарјелости кривичног гоњења, које се огледа у томе да ли застарјелост треба рачунати за свако дјело посебно или за продужено дјело као цјелину, односно да ли застарјелост наступа извршењем посљедње радње (посљедњег дјела) из састава продуженог кривичног дјела, као и питање примјене начела *ne bis in idem*, у ситуацијама када се након правоснажности пресуде којом је извршилац осуђен због продуженог кривичног дјела открију дјела која нису ушла у састав продуженог кривичног дјела, али би ушла у његов састав да се за та дјела знало у вријеме суђења. Од посебног значаја је и питање временског важења кривичног закона када у току извршења појединих кривичних дјела из састава продуженог кривичног дјела дође до промјене закона, посебно у ситуацији када је новији закон строжи. У тим ситуацијама, стари закон не може се примијенити на радње које су извршене послје престанка његовог важења, а уколико се примијени нови закон и на радње извршене прије његовог ступања на снагу, крши се принцип забране ретроактивног важења кривичног закона када је нови закон строжи. Ово питање се намеће и у ситуацијама када је продужено кривично дјело састављено од основних, привилегованих и квалификованих облика истог кривичног дјела.

1. ПРОДУЖЕНО КРИВИЧНО ДЈЕЛО И ВРЕМЕНСКО ВАЖЕЊЕ ЗАКОНА

Кривични закон Републике Српске у члану 4. прописује да ће се на учиниоца кривичног дјела примијенити закон који је важио у вријеме извршења кривичног дјела, а у случају да је послије извршења кривичног дјела измијењен закон, једном или више пута, примијениће се закон који је најблажи за учиниоца.¹

Наведена законска одредба није спорна код примјене „обичног“ појединачног кривичног дјела. Дакле, примјењује се закон који је важио *tempore criminis*, а уколико је од извршења кривичног дјела па до суђења закон промијењен, примијениће се блажи закон.

Међутим, ситуација је нешто сложенија код продуженог кривичног дјела. Наиме, у току извршења појединачних кривичних дјела која улазе у састав продуженог кривичног дјела може доћи до промјене кривичног закона, па се на тај начин долази у ситуацију да нека кривична дјела могу бити извршена за вријеме важења једног, а нека за вријеме важења другог кривичног закона. Поставља се питање који закон примијенити у таквим ситуацијама.

Наша правна теорија подијељена је око овог правног питања. Једна група теоретичара сматра да се у погледу времена извршења кривичног дјела код продуженог кривичног дјела сматра да је оно учињено у вријеме извршења сваке радње односно да је мјеродавно мјесто и вријеме сваке посљедице, па се сматра да је продужено кривично дјело учињено за вријеме важења свих закона који су важили у вријеме извршења свих дјела из његовог састава.² Друга група теоретичара, полазећи од јединства радње извршења код продуженог кривичног дјела, закључује да, и поред чињенице да

¹ *Кривични закон Републике Српске*, „Службени гласник Републике Српске“ број: 49/03, 108/04, 37/06, 73/101/12 и 67/13, члан 4.

² Тома Живановић, *Основи кривичног права Краљевине Југославије: општи део*, (Београд 1935), 195 и Јанко Таховић, *Коментар Кривичног закона*, друго издање, (Савремена администрација, Београд, 1962), 142–143.

је продужено кривично дјело вршено у вријеме када је предузима-на свака поједина радња, за временско важење закона одлучно је вријеме предузимања посљедње од тих одвојених радњи.³

У погледу продуженог кривичног дјела и временског важења закона, а у случајевима када је дошло до промјене закона у вријеме вршења кривичних дјела која улазе у састав продуженог, могуће су четири ситуације: кад је неко од продужених кривичних дјела извршено за вријеме важења старог закона, којим те радње нису биле прописане као кривично дјело; кад је неко од кривичних дјела извршено за вријеме важења новог закона који то дјело не предвиђа као кривично дјело; кад су радње и по новом и по старом закону прописане као кривично дјело, али нови закон прописује блаже кажњавање за кривична дјела у односу на старији закон; кад су радње и по новом и по старом закону прописане као кривично дјело, али нови закон предвиђа строже кажњавање у односу на стари закон.⁴

У првој ситуацији, као правно логично рјешење је да у састав продуженог кривичног дјела неће улазити радње које су предузете прије ступања на снагу новог закона, јер те радње у то вријеме нису ни биле предвиђене као кривично дјело, због добро познатог принципа *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*. Одређеност у закону обавезни је елемент појма кривичног дјела, а ако нема кривичног дјела онда нема ни продуженог кривичног дјела (у овом случају у односу на радње које „захвата“ стари закон). Са овим се слажу и теоретичари и судска пракса.⁵

³ Никола Срзентић и Александар Стајић, *Кривично право Федеративне Народне Републике Југославије*, (Савремена администрација, Београд 1961), 168 и Јанко Таховић, „Продужено кривично дело“, *Југословенска адвокатура* 5-6, (1956), 30.

⁴ Фрањо Бачић, Љубо Бавцон, Мирослав Ђорђевић, Божидар Краус, Љубиша Лазаревић, Момир Лутовац, Никола Срзентић, Александар Стајић, *Коментар Кривичног закона Социјалистичке Федеративне Републике Југославије*, четврто издање, (Савремена администрација, Београд 1988), 223-224.

⁵ Милош Бабић и Иванка Марковић, *Кривично право: општи дио*, друго измијењено издање, (Правни факултет Бања Лука 2009), 249; Јанко Таховић, „Продужено кривично дело“, *Југословенска адвокатура* 5-6, 30; као и *Коментар Кривичног закона Социјалистичке Федеративне Републике Југославије* (Савремена администрација, Београд 1988), 223-224.

У другој ситуацији, код радњи које су по старом закону представљале кривично дјело, а по новом то нису, због обавезне законске примјене блажег закона, блажи закон ће се примијенити на цјелокупну активност извршиоца па се тако неће гонити ни за радње које су по старом закону представљале кривично дјело.

У трећој могућој ситуацији, када новији закон предвиђа блаже кажњавање за учиниоца у односу на стари закон, заузет је став да се продужено кривично дјело посматра као једна цјелина па се на учиниоца примјењује блажи закон.

У четвртој ситуацији, кад оба закона прописују кривично дјело, али кад је новији закон строжи, заузет је став да се примјењује нови закон. Сматра се да не постоје никакви разлози да се у овом случају примијени један закон који више не постоји, напротив, може се примијенити нови закон, чијим је важењем продужено кривично дјело такође извршено. Сматра се да се тиме извршилац таквог продуженог кривичног дјела не доводи у тежу ситуацију од оног који би учинио кривично дело тек по ступању на снагу новог закона. Штавише, такав извршилац кривичног дјела био је у могућности да престане са извршењем кривичног дјела после ступања на снагу новог закона и ако он то није учинио, с пуним правом може бити кажњен по новом закону.⁶ Међутим, овдје се истиче могућност проблема забране ретроактивне примјене закона уколико он није блажи за учиниоца. Наиме, све радње извршења кривичних дјела из серије могу се квалификовати по новом строжем закону, под условом да су радњама извршеним после ступања на снагу новог закона остварена сва битна обиљежја кривичног дјела по новом закону. Ако су нека обиљежја дјела постојала по старом закону и то дјело чинила тежим, а такво обиљежје није предвиђено по новом, онда се, и поред тог што је по новом закону за то дјело предвиђена иста казна, нови закон неће моћи примијенити јер је строжи а то би било противно одредбама о забрани ретроактивне примјене кривичног закона. Овакав став заузет је и на савјетовању Врховног суда Југославије још 1965. године. Дакле, при рјешавању

⁶ Јанко Таховић, „Продужено кривично дело“, *Југословенска адвокатура* 5-6, 31.

оваквих ситуација у пракси мора се водити рачуна о уставном начелу забране ретроактивне примјене кривичног закона уколико он није блажи за учиниоца. Из тога произлази да се цјелокупна активност може квалификовати по новом, строжем закону само ако је учинилац дјелатношћу извршеном послије ступања на снагу новог закона остварио сва обиљежја кривичног дјела по том закону.⁷

Судска пракса Босне и Херцеговине је по питању времена извршења продуженог кривичног дјела заузела став да се код продуженог кривичног дјела, као вријеме његовог извршења, узима вријеме предузимања посљедње радње. Наиме, Суд Босне и Херцеговине, образлажући овакво становиште, наводи да се продужено кривично дјело састоји од више радњи истог кривичног дјела гдје свака поједина радња не представља самостално кривично дјело, него дио продуженог (истог) кривичног дјела, тако да се вријеме извршења рачуна од предузимања посљедње кривичноправне радње, па се такво кривично дјело посматра као цјелина, односно као једно кривично дјело.⁸ Овакво становиште подржао је и Уставни суд Босне и Херцеговине, налазећи исправним став другостепеног вијећа Суда Босне и Херцеговине да у конкретном случају није могао да се примијени принцип временског важења кривичног закона, како је то прописано ставом 2. одредбе члана 5. КЗ БД, јер у конкретном случају није наступила промјена материјалног закона након почињења кривичног дјела, већ је до измјене закона дошло прије него што је апелант предузео посљедњу радњу.⁹

2. ПРОДУЖЕНО КРИВИЧНО ДЈЕЛО И НАЧЕЛО *NE BIS IN IDEM*

Институт продуженог кривичног дјела посебно је интересантан са позиције примјене процесног начела *ne bis in idem*.

⁷ Коментар Кривичног закона Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (1988), 223-224.

⁸ Суд Босне и Херцеговине, КПЖ-16/09 од 26.02.2010. године.

⁹ Уставни суд Босне и Херцеговине, Одлука о допустивости и меритуму број АП 3013/10 од 22.10.2013. године.

Прихватање концепције да је продужено кривично дјело једно дјело има значајне процесне консеквенце. Правоснажна судска пресуда за продужено кривично дјело обухвата сва дјела која улазе у његов састав и која су извршена прије доношења пресуде, без обзира на то да ли су та дјела била позната суду при доношењу пресуде. То значи да се у односу на сва дјела из серије дјела, укључујући и она откривена након суђења, пресуда сматра као *res iudicata*.

И око овог правног питања у теорији су изнесена различита схватања. Тако једна група теоретичара истиче да сва дјела која улазе у састав продуженог кривичног дјела, а учињена су до доношења правоснажне пресуде у погледу тог продуженог кривичног дјела, чине јединствену цјелину и узима се да су сва обухваћена овом пресудом – без обзира на то да ли су сва она поименично позната и откривена или непозната. Касније откривено дјело из састава овог продуженог кривичног дјела не може бити предмет поновног расправљања, по принципу *ne bis in idem*. Оно такође не може ући у састав једног поновног продуженог кривичног дјела.¹⁰ Кад суд изрекне пресуду, онда њом обухвата сва кривична дјела која улазе у састав продуженог кривичног дјела, а извршена су до дана доношења пресуде. Уколико се послѣ правоснажности пресуде открије неко кривично дјело из састава продуженог кривичног дјела, а није обухваћено пресудом, то дјело, односно цјелокупно продужено кривично дјело, не може да буде предмет поновног судског расправљања. С обзиром на то да се ради о истом кривичном предмету, не може да дође до новог суђења на основу принципа *ne bis in idem*.¹¹

Поједини аутори сматрају да се у ситуацији правоснажне осуде за продужено кривично дјело у новом судском поступку учиниоцу се не би могло судити за нека кривична дјела која су новооткривена осим ако неко такво ново дјело не представља тежи

¹⁰ Јанко Таховић, *Коментар Кривичног закона*, (Савремена администрација, Београд 1962), 142.

¹¹ Бора Чејовић, *Кривично право: општи део*, (Привредна штампа, Београд 1979), 283.

облик од дјела за која је учиниоцу већ суђено, а поступак би се у таквом случају могао обновити само ако би новооткривено дјело из серије учињених дјела битно утицало на одмјеравање казне у конкретном случају.¹² Овдје видимо да се принцип *ne bis in idem* ипак ограничава на случајеве новог откривања истих кривичних дјела али не и истоврсних кривичних дјела уколико се ради о тежем облику. Дакле, уколико би новооткривено кривично дјело представљало тежи облик дјела у односу на дјела за која је учинилац правоснажно осуђен, по ставу овог аутора, могло би му се судити.

Ф. Бачић, критикујући цјелокупну концепцију продуженог кривичног дјела као једног дјела, односно као јединства радње, истиче да је неодржива концепција по којој је могуће учиниоцу судити за накнадно откривена дјела која би ушла у састав продуженог да су откривена када и остала дјела из серије, наводећи да је такво рјешење у супротности с идејом јединства радње, која је темељ класичне теорије о продуженом кривичном дјелу и из које идеје нужно, логички произлази принцип – *ne bis in idem*, односно захтјев да је, кад је пресуда постала правоснажна, дјелатност која је квалификована као продужено кривично дјело (дакле, цјелокупна серија дјела, укључујући и неоткривена) – *res iudicata*. Аутор сматра да је логички је неодржив покушај да се ово осамостаљивање појединих дјела из серије (накнадно суђење за једно дјело из те серије) оправдава тиме, што се истиче да је продужено кривично дјело нешто јединствено у материјално-правном смислу, док се у процесноправном смислу може дијелити.¹³

Насупрот овим схватањима, друга група аутора сматра да продужено кривично дјело представља извјесно јединство, али да то јединство због природе ствари није потпуно, већ релативно. Услјед тога принцип *rei iudicateae* односно правило *ne bis in idem* не може бити препрека да се у новом кривичном поступку суди за новооткривене дјелатности, које би као саставни дијелови улазиле

¹² Драган Јовашевић, „Продужено кривично дело у теорији и пракси“, *Гласник Адвокатске коморе Војводине, број 12*, Нови Сад, 505.

¹³ Фрањо Бачић, *Кривично право: опћи дио*, (Информатор, Загреб 1978), 375.

у продужено кривично дјело.¹⁴ Такође, ова група аутора истиче да прихватање концепције јединства кривичног дјела, са процесног аспекта понављања поступка у кривичним процесним законодавствима у којима је понављање поступка у случају откривања нових чињеница и нових доказа једино могуће у корист оптуженог, а не и на његову штету (у која спада и наше процесно законодавство), додатно привилегује учиниоца.¹⁵

Становиште ове друге групе аутора заузела је и ранија судска пракса Босне и Херцеговине. Тако се у одлуци Врховног суда НР Босне и Херцеговине истиче: „Предметом оптужбе сматра се дјело које је наведено у чињеничном опису у оптужници. Ово правило вриједи и у случају када су у питању радње или пропусти, који, са правног становишта представљају продужено кривично дјело. Према томе нема запрете да се учиниоцу суди накнадно за дјелатности, које улазе у састав продуженог крив. дјела, али које нису биле предметом раније оптужбе и осуде.“¹⁶ Међутим, супротан став заузео је Врховни суд Хрватске: „Пресуђено казнено дјело представља пресуђену ствар и гледе казних дјела која се накнадно открију, а која су требала ући у састав продуљеног казног дјела.“¹⁷

Интересантно је напоменути да се у кривичноправној законској регулативи бивше Југославије продужено кривично дјело помиње једино у одредбама Закона о кривичном поступку и то у дјелу који се односи на понављање поступка (што је управо везано за процесно начело *ne bis in idem*). Тако је одредбом члана 404. став 1. тачка 6. Закона о кривичном поступку СФРЈ било прописано понављање кривичног поступка ради исправљања чињеничног стања

¹⁴ Богдан Златарић, *Кривични законик у практичној примјени*, (Народне новине, Загреб) 216.

¹⁵ Милош Бабић и Иванка Марковић, *Кривично право: општи дио* (Правни факултет Бања Лука 2009), 250.

¹⁶ Врховни суд НР Босне и Херцеговине, *Кзз. 25/53*, Богдан Златарић, *Кривични законик у практичној примјени*, (Народне новине Загреб), 217.

¹⁷ Врховни суд Хрватске, *Кжс-1416/63*, Миодраг Симовић и Хасо Тајић, *Збирка судских одлука из кривичноправне материје*, (Привредна штампа, Сарајево 2007), 895.

код продуженог кривичног дјела и њему сличних кривичних дјела. Наведеним одредбама било је дозвољено понављање поступка у ситуацији када се након правоснажне пресуде открију нове чињенице или нови докази који указују на то да је осуђени учинио радњу коју би обухватило дјело из осуде да се за њу раније знало, или указују да осуђени није учинио радњу која је обухваћена кривичним дјелом из осуде, а постојање ових чињеница било би од битног утицаја на одмјеравање казне.¹⁸ Међутим, треба напоменути да је закон ипак у тим ситуацијама забрањивао поновно оптужење за кривичноправне радње осуђеног које улазе у састав продуженог кривичног дјела за које би осуђени био оглашен кривим да се за њих раније знало. „У таквом случају ове радње које би обухватило продужено кривично дело из раније осуде могу представљати основ за понављање кривичног поступка у смислу чл. 404. ст. 1. тач. 6. ЗКП“.¹⁹ Закон о кривичном поступку Републике Српске на сличан начин регулише процесну ситуацију откривања нових чињеница и доказа након правоснажне пресуде за продужено кривично дјело, са битном разликом што је по оваквом законодавном рјешењу понављање поступка могуће једино у корист осуђеног.²⁰

Правно схватање које полази од јединства кривичног дјела у погледу примјене института *ne bis in idem* веома је тешко прихватити са аспекта правичности и ефикасности кажњавања. Истиче се да бисмо досљедном примјеном таквог принципа могли доћи у апсурдне ситуације. Тако нпр. уколико је лице осуђено за продужено кривично дјело крађе, у којем је укупан износ имовинске користи прибављене кривичним дјелом 9.000 КМ, а након правоснажности пресуде се открије да је у тој истој серији извршио још једну крађу и тако прибавио имовинску корист од 11.000 КМ, што овој крађи, сходно члану 232. став 2. КЗ Републике Српске, даје битна обиљежја кривичног дјела тешке крађе, прихватањем становишта да

¹⁸ Јован Павлица и Миомир Лутовац, *Закон о кривичном поступку у практичној примени*, (Југословенски завод за продуктивност рада, Београд), 585–586.

¹⁹ *Ibid*;

²⁰ *Закон о кривичном поступку Републике Српске*, „Службени гласник Републике Српске“ број 53/12, члан 343. став 1. тачка д).

се ради о једном кривичном дјелу, за ово посљедње кривично дјело учинилац се не би могао гонити због примјене принципа *ne bis in idem* и *res iudicata*. Још већи апсурд представљала би ситуација да лице пресудом буде ослобођено за продужено кривично дјело (нпр. јер нема довољно доказа да је учињено кривично дјело), а након правоснажности те пресуде буде откривено да је у тој серији учинилац извршио још нека кривична дјела – усвајањем ове концепције ни за та новооткривена кривична дјела не би се могао гонити.

Са позиције примјене института *ne bis in idem* у судској пракси интересантно је навести једну пресуду Врховног суда Републике Српке, која се, истина, не односи на примјену овог института код продуженог кривичног дјела, али се односи на ситуацију када се након правоснажне пресуде за кривично дјело, које је по свом законском опису јединствено кривично дјело, открије ново кривично дјело које би, да је раније откривено, ушло у састав овог јединственог дјела. Та ситуација је, у значајној мјери, слична примјени института *ne bis in idem* код продуженог кривичног дјела. Наиме, Врховни суд је нашао да се ради о повреди начела *ne bis in idem* када је оптуженом, који је већ правоснажно осуђен да је за вријеме оружаног сукоба, кршећи правила међународног права, као припадник оружане формације лишио живота једног цивила, у другом судском поступку стављено на терет да је за вријеме истог оружаног сукоба, кршећи иста правила међународног права, као припадник исте оружане формације, лишио живота другог цивила. Суд је заузео становиште по којем, да се оптуженом истовремено судило за ова два догађаја, не би му се могло ставити на терет да је починио два кривична дјела ратног злочина против цивилног становништва из члана 142. став 1. КЗ СФРЈ, при чему је извршио двије радње, односно убиство два лица, јер из законског описа овог кривичног дјела произлази да је у питању јединствено кривично дјело без обзира на број извршених појединачних радњи.²¹

²¹ Врховни суд Републике Српске, 11 0 К 009182 12 Кж, од 22.11.2012. године и Врховни суд Републике Српске, 11 0 К 009182 12 Квз, од 04.07.2013. године.

Управо ради отклањања могућности неадекватне примјене принципа *ne bis in idem* код института продуженог кривичног дјела, законодавац у Републици Српској се одлучио за промјену Кривичног закона у вези са продуженим кривичним дјелом, прописујући могућност кажњавања за продужено кривично дјело само до доношења правоснажне пресуде. Након доношења правоснажне пресуде, новооткривено кривично дјело не може ући у састав ранијег пресуђеног продуженог кривичног дјела без обзира на то што би, да је раније откривено, ушло у састав продуженог кривичног дјела. Ово новооткривено кривично дјело није обухваћено принципом *ne bis in idem*, односно *res iudicata*. Кривични закон Републике Српске предвиђа да у случају да је откривено ново кривично дјело, а није обухваћено продуженим кривичним дјелом у правоснажној судској пресуди, представља посебно кривично дјело или да улази у састав посебног продуженог кривичног дјела.²²

3. ПРОДУЖЕНО КРИВИЧНО ДЈЕЛО И ЗАСТАРЈЕЛОСТ

Појам застарјелости кривичног гоњења подразумијева да се последице одређеног времена од извршења кривичног дјела не може предузети кривично гоњење, односно што се последице тог времена према учиниоцу не може изрећи казна. Наступањем застарјелости право државе на кажњавање се губи. Застарјелост наступа по сили закона, а учинилац се не може одрећи примјене овог института нити правосудни органи могу ускратити његову примјену у случају испуњености законских услова за њено наступање. Кривично законодавство у Босни и Херцеговини, као и кривична законодавства земаља у региону, познају двије врсте застарјелости: застарјелост кривичног гоњења и застарјелост извршења кривичних санкција. Код застарјелости кривичног гоњења држава губи право на кривично гоњење учинилаца након протекла одређеног времена, док код застарјелости извршења кривичних санкција, држава протеклом предвиђеног рока губи право на кажњавање, односно извршење других кривичних санкција. И у једном и у другом случају

²² Кривични закон Републике Српске, члан 42. став 7.

кривични закони прописују прецизне рокове након којих застарјелост наступа, као и рокове након којих наступа апсолутна застарјелост.

У погледу института застарјелости и продуженог кривичног дјела, основно је питање када наступа застарјелост продуженог кривичног дјела, односно како рачунати рокове застарјелости, да ли од извршења појединих дјела у саставу продуженог кривичног дјела или након предузимања посљедње радње извршења из састава продуженог дјела. Правна теорија и судска пракса по овом питању се (углавном) не слажу. С обзиром на схватање у домаћој правној теорији да је продужено кривично дјело једно дјело, наши теоретичари углавном су заузели став да код продуженог кривичног дјела застарјелост почиње тећи извршењем посљедње радње из његовог састава.²³ Тако Н. Срзентић и А. Стајић наводе да код продуженог кривичног дјела рок застарјелости почиње тећи од момента кад је предузета последња радња која улази у састав продуженог кривичног дјела.²⁴ Ако је, на примјер, учинилац извршио више крађа које представљају једно продужено кривично дјело, застарјелост почиње тећи од дана кад је извршена посљедња крађа. Исто тако, Б. Златарић истиче да је кривично дјело извршено у вријеме кад је довршена посљедња дјелатност и од тог се часа рачунају рокови за застару гоњења.²⁵ Такође, Ф. Бачић истиче да се код продуженог кривичног дјела застаријевање рачуна од предузимања посљедње радње која улази у његов састав.²⁶

²³ Супротно становиште заступа Новоселац који сматра да у састав продуженог кривичног дјела не могу ући оне појединачне радње за које је наступила застарјелост кривичног гоњења. Петар Новоселац, *Опћи дио казненог права*, (Свеучилиште у Загребу 2004), 324.

²⁴ Никола Срзентић и Александар Стајић, *Кривично право Федеративне Народне Републике Југославије*, (Савремена администрација, Београд 1961), 355.

²⁵ Богдан Златарић, *Кривични законик у практичној примјени*, (Народне новине, Загреб 1956), 214.

²⁶ Фрањо Бачић, *Кривично право: опћи дио*, четврто, измијењено издање, (Информатор, Загреб 1995), 444. Види и: Боро Чејовић, *Кривично право: општи део*, (1979), 283; Милош Радовановић, *Кривично право СФРЈ*, четврто издање,

Са друге стране, судска пракса је заузела супротно становиште, па је тако у погледу продуженог кривичног дјела и застарјелости на савјетовању Врховног суда Југославије 1965. године заузет слjedeћи став: „Време апсолутне застарелости кривичног гоњења рачуна се засебно и одвојено за сваку кривичноправну радњу која улази у оквир продуженог кривичног дела“.²⁷ Овакав став према институту застарјелости у погледу продуженог кривичног дјела произлази и из одлуке Окружног суда у Нишу, у којој се наводи: „Према становишту Окружног суда продужено кривично дело представља јединствену целину и са аспекта кривичног гоњења односи се на дело у целини, али се апсолутна застарелост мора рачунати за свако појединачно дело од дана његовог извршења“.²⁸ Такође у одлуци Окружног суда у Београду наводи се да се окривљени не може огласити кривим за кривичноправне радње које улазе у састав продуженог кривичног дјела за које је наступила апсолутна застарјелост кривичног гоњења.²⁹ У коментару Казненог закона Хрватске наводи се да се апсолутна застара рачуна посебно за свако дјело у оквиру продуженог казненог дјела, док се релативна застара рачуна за продужено казнено дјело,³⁰ а Врховни суд Хрватске заузео је став: „У случају продуљеног казненог дјела апсолутна застара наступа одвојено за поједине радње“.³¹ Супротно

(Савремена администрација, Београд, 1975), 343. и Јанко Таховић, *Коментар Кривичног закона*, (Савремена администрација, Београд 1962), 142–143.

²⁷ *Коментар Кривичног закона Социјалистичке Федеративне Републике Југославије* (1988), 224.

²⁸ Окружни суд у Нишу, *Кж. 209/04*, Билтен Окружног суда у Нишу, број 22/2006, Ниш, 2006, 93.

²⁹ Окружни суд у Београду, *Кж. 481/04 од 09.03.2004. године*, Илија Симић и Александар Трешњев, *Збирка судских одлука из кривичноправне материје*, шеста књига, („Службени гласник“, Београд, 2005), 45.

³⁰ Борислав Павшић, Велинка Грозданић, Петар Веић, *Коментар Казненог закона*, III измијењено и допуњено издање, (Народне новине, Загреб), 234.

³¹ Врховни суд Републике Хрватске, *I Кж-1186/86 и I Кж137/87*, Миодраг Симовић и Хасо Тајић, *Збирка судских одлука из кривичноправне материје*, (Привредна штампа, Сарајево 2007), 665.

становиште, међутим, заузео је Врховни суд Македоније: „Рок за старе код продуженог кривичног дјела тече од последње радње продуженог кривичног дјела“.³²

На III савјетовању Удружења за кривично право и криминологију Војводине, одржаном 1987. године, већина учесника истакла је став да застарјелост наступа одвојено за сваку предузету инкриминисану радњу која се налази у саставу продуженог. Тако Е. Грубер наводи да је продужено кривично дјело састављено од више радњи од којих свака за себе посматрана изоловано чини самостално кривично дјело. То значи да свака од тих радњи мора имати све елементе одређеног кривичног дјела и да су испуњени сви услови за кривично гоњење, а то значи, између осталог, да није наступила застарјелост права на гоњење. Ако је у односу и на једну једину радњу, посматрано изоловано, наступила застарјелост права на гоњење, онда недостаје основна претпоставка за кривично гоњење. За то кривично дјело угашено је право на гоњење и никаквим уклапањем те радње у продужено кривично дјело не може се повратити право на гоњење.³³ Такође, на истом савјетовању, сличан став заузима и Ц. Гардиновачки истичући да застаријевање кривичног гоњења почиње од дана када је окривљени појединачно дјело – радњу у оквиру продуженог кривичног дјела учинио, а не да се одређује квалификација према последњој извршеној радњи.³⁴

Проблем застарјелости један је од проблема који откривају праву природу и сву комплексност института продуженог кривичног дјела и постављање овог проблема отвара низ питања везаних уопште за постојање овог института, као и за његову примјену: да ли је продужено кривично дјело једно дјело или више кривичних дјела који се због одређених разлога посматрају као једно дјело?

³² Врховни суд Македоније, *Кж. 75/81 од 10.06.1983. године*, Миодраг Симовић и Хасо Тајић, *Збирка судских одлука из кривичноправне материје*, (Привредна штампа, Сарајево 2007), 954.

³³ Евалд Грубер, *Продужено кривично дело*, Право – теорија и пракса, посебни број, (Нови Сад 1987), 22.

³⁴ Цвета Гардиновачки, „О потреби уједначавања примене продуженог кривичног дела“, *Право – теорија и пракса, посебни број*, (Нови Сад 1987), 101.

Ако прихватимо концепцију јединства продуженог кривичног дјела, онда бисмо морали прихватити и став да и застарјелост наступа предузимањем посљедње радње извршења из серије која чини продужено кривично дјело, јер у супротном се не би радило о једном него о више кривичних дјела. Коначно питање застарјелости кривичног гоњења у погледу продуженог кривичног дјела не би ни имало већи практични значај када би се рестриктивније тумачио елемент временског континуитета у дефинисању појма продуженог кривичног дјела (раније у овом раду навођени су примјери када су судови налазили постојање временског континуитета, као елемента продуженог кривичног дјела чак у периоду од више година).

4. ПРОДУЖЕНО КРИВИЧНО ДЈЕЛО И АМНЕСТИЈА

Актом амнестије лицима која су њоме обухваћена даје ослобођење од гоњења или ослобођење од извршења казне, односно, замјењује се изречена казна блажом казном, одређује се брисање осуде или се укида одређена правна посљедица осуде.³⁵ Амнестија је акт највишег законодавног тијела једне државе. Уставом Републике Српске прописано је да амнестију даје Народна скупштина Републике Српске.³⁶ Сходно наведеном, три су основне карактеристике амнестије: амнестију доносе највиша представничка тијела власти; амнестија се увијек односи на поименично неодређена лица; садржина амнестије се састоји у ослобођењу од гоњења, у ослобођењу од извршења казне, у замјени изречене казне, или у укидању правних посљедица осуде. С обзиром на чињеницу да у Босни и Херцеговини постоји тзв. подијељено – паралелна надлежност у области кривичног законодавства, те да сваки ентитет и Брчко Дистрикт, као и Босна и Херцеговина, имају своје кривичне законе, надлежност за давање амнестије за кривична дјела прописана тим законима припада њиховим законодавним органима.

³⁵ *Кривични закон Републике Српске*, члан 116.

³⁶ *Устав Републике Српске*, „Службени гласник Републике Српске“, број: 3/92, 6/92, 8/92, 15/92 и 19/92 члан 70. тачка 10.

Амнестија се даје у форми закона, најчешће на начин да се одреде кривична дјела за која се даје амнестија, и у том случају се амнестија односи на сва лица која су извршила та кривична дјела без обзира на изречену казну. Поред тога, амнестија се може односити и на одређену врсту или висину казне без обзира на учињено кривично дјело, и у том случају се односи на сва лица којима је изречена та врста односно висина казне, без обзира на то о којем се кривичном дјелу ради.

Амнестија може бити условљена и одређеним околностима, нпр. да је кривично дјело извршено у одређеном временском периоду, да се лица која су обухваћена актом амнестије налазе на издржавању казне затвора.³⁷ Амнестија се може односити на сва кривична дјела и на све изречене казне. За примјену амнестије на основу закона о амнестији у појединачном случају неопходно је доношење рјешења суда, којим се утврђује да су испуњене све претпоставке за давање амнестије.³⁸

Када су у питању продужено кривично дјело и амнестија, могу настати бројни проблеми у примјени ових института. За продужено кривично дјело, као што је познато, изриче се једна казна, а амнестија може да обухвати нека, а не сва дјела из састава продуженог кривичног дјела, па се поставља питање шта ће бити са преосталим кривичним дјелима. При томе треба имати у виду да преостали дио може бити већи од амнестираног дјела, а може бити и мањи. Два рјешења овог проблема се намећу као логична. Прво, да се амнестија односи и на цијело продужено кривично дјело у случају када је дата за само нека од кривичних дјела која се налазе у

³⁷ Закон о амнестији, „Службени гласник Републике Српске“ бр. 95/05, члан 1. О томе види и Милош Бабић и Иванка Марковић, *Кривично право: општи дио*, треће измијењено издање, (Правни факултет Бања Лука, 2011), 483.

³⁸ Закон о амнестији, члан 7. „Рјешење о амнестији по одредбама овог закона доноси предсједник суда који је донио правоснажну пресуду или предсједник суда код којег се води кривични поступак.“

његовом саставу,³⁹ и друго, да треба извршити раздвајање продуженог кривичног дјела на кривична дјела за која је дата амнестија и кривична дјела за која није. Прво рјешење је прихватљиво само под условом да неамнестирани дио представља мањи дио продуженог кривичног дјела па због своје несамосталности слиједи судбину већег дијела (*accessorium sequitur principale*). Супротно, уколико неамнестирани дио представља значајан дио продуженог кривичног дјела и уколико може самостално егзистирати, напријед наведено рјешење, по оцјени овог аутора, није могуће.⁴⁰

ЗАКЉУЧАК

Данашња позиција продуженог кривичног дјела у кривичном праву је таква да постоје двије различите тенденције у погледу примјене института продуженог кривичног дјела. Прва тенденција је потпуно укидање примјене продуженог кривичног дјела, било као кривичноправне конструкције судске праксе, било као законског института, док друга тенденција подразумијева задржавање продуженог кривичног дјела као законског института, али са стриктно прописаним условима његове примјене.

Законодавство Републике Српске, као и неке друге земље у региону, евидентно прате ове друге тенденције, које имају за циљ да задрже институт продуженог кривичног дјела, али да, што је могуће прецизније, дефинишу услове за његову примјену, како би се избјегла арбитрарност судова. Када говоримо о односу између продуженог кривичног дјела и напријед наведених института кривичног материјалног и процесног права, треба истаћи да управо однос продуженог кривичног дјела према овим институтима одражава сву комплексност његове примјене у пракси. Ново закон-

³⁹ Такво становиште у нашем кривичном праву заступају Драган Јовишевић и Вељко Икановић, види: *Кривично право Републике Српске: општи део*, (Паневропски универзитет „Апеирон“, Бања Лука, 2012), 210.

⁴⁰ Јован Бутуровић, *Продужено кривично дело*, (Привредна штампа, Београд, 1980), 185.

ско рјешење овог института у Републици Српској настоји да превазиђе ове проблеме који су ријешени код примјене начела *ne bis in idem*, као и код временског важења кривичног закона, али још увијек не постоји адекватно рјешење код примјене института застарјелости и амнестије, што само говори о сложености практичне примјене супротних ставова о продуженом кривичном дјелу као једном дјелу или збиру кривичних дјела, а та питања без обзира на напоре законодавца нису у потпуности ријешена.

Miodrag Bajic, LL.M⁴¹

CONTINUED CRIMINAL OFFENSE AND SOME INSTITUTES OF CRIMINAL LAW

Summary

The author deals with the relationship between the continued criminal offense and some institutes of substantive and procedural law. The choice of these institutes and bringing them in connection with the institute of continued criminal offense is made on the basis of analysis of interconnections between the application of the institute of continued criminal offense and the latter institutes. Therefore, the author examines the relationship between the continued criminal offense and time validity of the criminal law, then the application of the principle of ne bis in idem in the case of a continued criminal offense, as well as the relationship between the continued criminal offense and institutes of statutes of limitation and amnesty. The author points out that it is the relationship between continued criminal offense and these institutes that reflects all the complexity of its application in practice, while the new legal solution for this institute in the Republic of Srpska aims to overcome these problems, but some dilemmas related to its application have not been fully resolved.

⁴¹ The author is the Chief Special Prosecutor of the Special Prosecutor's Office of the Republic of Srpska.

Keywords: *continued criminal offense, time validity of the law, ne bis in idem, statutes of limitation, amnesty.*

ЛИТЕРАТУРА

Уџбеници, монографије и чланци у часописима:

1. БАБИЋ, Милош; МАРКОВИЋ, Иванка: Кривично право општи дио, треће измијењено издање, Правни факултет Бања Лука, 2011.
2. БАБИЋ, Милош; МАРКОВИЋ, Иванка: Кривично право општи дио, четврто измијењено издање, Правни факултет Бања Лука, 2013.
3. БАБИЋ, Милош; МАРКОВИЋ, Иванка: Кривично право: општи дио, друго измијењено издање, Правни факултет Бања Лука, 2009.
4. БАБИЋ, Милош; МАРКОВИЋ, Иванка: Кривично право: општи дио, прво издање, Правни факултет Бања Лука, 2008.
5. БАЧИЋ, Фрањо: Кривично право: опћи дио, Информатор, Загреб, 1978.
6. БАЧИЋ, Фрањо: Кривично право: опћи дио, четврто, измијењено издање, Информатор, Загреб, 1995.
7. БАЧИЋ, Фрањо; БАВЦОН, Љубо; ЂОРЂЕВИЋ, Мирослав; КРАУС, Божидар; ЛАЗАРЕВИЋ, Љубиша; ЛУТОВАЦ, Момир; СРЗЕНТИЋ, Никола; СТАЈИЋ, Александар: Коментар Кривичног закона Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, Савремена администрација, Београд, 1978.
8. БАЧИЋ, Фрањо; БАВЦОН, Љубо; ЂОРЂЕВИЋ, Мирослав; КРАУС, Божидар; ЛАЗАРЕВИЋ, Љубиша; ЛУТОВАЦ, Момир; СРЗЕНТИЋ, Никола; СТАЈИЋ, Александар: Коментар Кривичног закона Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, четврто издање, Савремена администрација, Београд, 1988.

9. БУТУРОВИЋ, Јован: Продужено кривично дело, Привредна штампа, Београд, 1980.
10. ГАРДИНОВАЧКИ, Цвета: „О потреби уједначавања примене продуженог кривичног дела“, *Право – теорија и пракса, посебни број*, Нови Сад, 1987.
11. ГРУБЕР, Евалд: „Продужено кривично дело“, *Право – теорија и пракса, посебни број*, Нови Сад, 1987.
12. ЖИВАНОВИЋ, Тома: Основи кривичног права Краљевине Југославије: општи део, Београд, 1935.
13. ЖИВАНОВИЋ, Тома: Основи кривичног права: општи део, - друго поправљено и допуњено издање, Издавачка књижарница Геце Кона, Београд, 1922.
14. ЗЛАТАРИЋ, Богдан: Кривични законик у практичној примјени, Народне новине, Загреб, 1956.
15. ЈОВАШЕВИЋ, Драган: „Продужено кривично дело у теорији и пракси“, *Гласник Адвокатске коморе Војводине*, број 12, Нови Сад, 1996.
16. ЈОВАШЕВИЋ, Драган; ИКАНОВИЋ, Вељко: Кривично право Републике Српске: општи део, Паневропски универзитет „Апеирон“, Бања Лука, 2012.
17. НОВОСЕЛАЦ, Петар: Опћи дио казненог права, Свеучилиште у Загребу, 2004.
18. ПАВЛИЦА, Јован; ЛУТОВАЦ, Миомир: Закон о кривичном поступку у практичној примени, Југословенски завод за продуктивност рада, Београд, 1985.
19. ПАВШИЋ, Берислав; ГРОЗДАНИЋ, Велинка; ВЕИЋ, Петар: Коментар Казненог закона, III измијењено и допуњено издање, Народне новине, Загреб, 2007.
20. РАДОВАНОВИЋ, Милош: Кривично право СФРЈ, општи део, четврто издање, Савремена администрација, Београд, 1975.
21. СИМИЋ, Илија; ТРЕШЊЕВ, Александар: Збирка судских одлука из кривично-правне материје, шеста књига, Службени гласник, Београд, 2005.

22. СИМИЋ, Илија; ТРЕШЊЕВ, Александар: Збирка судских одлука из кривичноправне материје, осма књига, Службени гласник, Београд, 2008.
23. СИМОВИЋ, Миодраг; ТАЈИЋ, Хасо: Збирка судских одлука из кривичноправне материје, Привредна штампа, Сарајево, 2007.
24. СРЗЕНТИЋ, Никола; СТАЈИЋ, Александар: Кривично право Федеративне Народне Републике Југославије, Савремена администрација, Београд, 1961.
25. ТАХОВИЋ, Јанко: Коментар Кривичног закона, друго издање, Савремена администрација, Београд, 1962.
26. ТАХОВИЋ, Јанко: „Продужено кривично дело“, *Југословенска адвокатура* 5-6, 1956.
27. ФРАНК, Станко: Теорија казненог права по кривичном закону од године 1951: опћи дио, Школска књига, Загреб, 1955.
28. ЧЕЈОВИЋ, Бора: Кривично право: општи део, Привредна штампа, Београд, 1979.

Законски прописи:

1. *Устав Републике Српске*, „Службени гласник Републике Српске“, број: 3/92, 6/92, 8/92, 15/92 и 19/92.
2. *Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине*, „Службене новине Федерације Босне и Херцеговине“ број: 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10.
3. *Кривични закон Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине*, „Службени гласник Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине“ број: 10/03, 6/05, 21/10, 52/11.
4. *Кривични закон Босне и Херцеговине*, „Службени гласник Босне и Херцеговине“ број: 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06 и 32/07 и 8/10.
5. *Кривични закон Републике Српске*, „Службени гласник Републике Српске“ број: 49/03, 108/04, 37/06, 73/101/12 и - 67/13.

6. *Закон о кривичном поступку Републике Српске*, „Службени гласник Републике Српске“ број 53/12.
7. *Закон о амнестији*, „Службени гласник Републике Српске“ - број 95/05.

Судске одлуке:

1. Врховни суд Републике Српске, *11 0 К 009182 12 Кж*, од 22.11.2012. године.
2. Врховни суд Републике Српске, *11 0 К 009182 12 Квз*, од 04.07.2013. године.
3. Окружни суд у Нишу, *Кж. 209/04*, Билтен Окружног суда у Нишу, број 22/2006, Ниш, 2006, 93.
4. Окружни суд у Београду, *Кж. 481/04 од 09.03.2004. године*, И. Симић, А. Трешњев, *Збирка судских одлука из кривичноправне материје*, шеста књига, Службени гласник, Београд, 2005, 45.
5. Врховни суд Републике Хрватске, *1 Кж-1186/86 и 1 Кж137/87*, М. Симовић, Х. Тајић, *Збирка судских одлука из кривичноправне материје*, 665.
6. Врховни суд Македоније, *Кж. 75/81 од 10.06.1983. године*, М. Симовић, Х. Тајић, *Збирка судских одлука из кривичноправне материје*, 954.

